

Hodnota tradície v kánonickom práve*

Vojtech Vladár

Pojem tradície možno vymedziť vo viacerých významoch slova. Podľa bežných slovníkov ide o súhrn spoločenských, kultúrnych a iných ustálených zvykov, obyčají či pravidiel, vrátane názorov a myšlienok zachovávaných pokoleniami, ktoré sú prenášané z generácie na generáciu. Ešte väčšej pozornosti, dôležitosti i autorite než vo svetskej spoločnosti sa tradícia odjakživa tešila v Katolíckej cirkvi, ktorá poníma tento pojem predovšetkým v posvätnom význame odovzdávania Kristovej náuky jednotlivým generáciám a vo viacerých ohľadoch i jeho dynamickej interpretácie vo vzťahu k nevyhnutným spoločenským zmenám v ľudskej spoločnosti, pričom tento vývoj sa potom analogicky do tradície spätne premieta. Popri nevyhnutnom dynamizme však zároveň zabezpečuje tejto právne dokonalejšej spoločnosti (*societas iuridica perfecta*) istý konzervativizmus a predstavuje teda i záruku prísneho zachovávania základných zásad, ktoré sú ľudskou mocou nezmeniteľné a nezrušiteľné. Tieto skutočnosti sú zrejmé predovšetkým pri pohľade na cirkevný vývoj, ktorý poukazuje na kontinuálne prelínanie oboch vyššie naznačených procesov. Z teologického pohľadu predstavuje základný zdroj Tradície Zjavenie, zachytené aj v knihách Starého a Nového zákona, ktoré obsahujú od dávna trvajúce dedičstvo Cirkvi. Práve z nich, ako zo svojho prvotného prameňa vyviera aj jej celá právna a zákonodarná tradícia. Právny systém Katolíckej cirkvi v podobe kánonického práva je totiž vystavaný na určitých princípoch, ktorými sa charakteristicky odlišuje od iných právnych poriadkov. Okrem kanonizovaných spisov Svätého Písma tieto východiská predstavujú i teologicko-právne ustanovenia, pochádzajúce od Ježiša Krista a apoštolov, dosvedčené spismi cirkevných otcov, ktoré sa premietli do ústne odovzdávanej apoštolskej Tradície. Pozitívne kánonické právo však odjakživa reflektovalo aj predchádzajúci právny

* Tento príspevok je výstupom z vedeckého projektu VEGA s názvom „Teológia a právo – Prínos kresťanstva k rozvoju európskej právnej kultúry“, registrovaného pod číslom 1/0495/11. Prednesený bol dňa 21. septembra 2012 na medzinárodnej vedeckej konferencii *Trnavské právnické dni (Dies Iuris Tyrnavienses)* s titulom „Hodnotový systém práva a jeho reflexia v právnej teórii a praxi“, usporiadanej Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave.

a zákonodarný vývoj Katolíckej cirkvi, a to vo forme tradície, ktorú platný latinský *Kódex kánonického práva* označuje pojmom kánonická tradícia.

1. VYMEDZENIE POJMU TRADÍCIE V KATOLÍCKEJ TEOLÓGII

Podľa katolíckej náuky apoštolské ohlasovanie Kristovho učenia (κήρυγμα), ktoré bolo osobitným spôsobom písomne zaznačené v inšpirovaných knihách Nového zákona, sa má podľa prania Zakladateľa Cirkvi nepretržitým nástupníctvom (*successio apostolica*) zachovať až do konca čias. Z toho dôvodu apoštoli, odovzdávajúc čo sami prijali, od začiatku napomínali veriacich, aby sa pridržali podaní, ktoré dostali ústne alebo písomne,¹ a bojovali za prijatú vieru.² Takýmto spôsobom Cirkev vo svojom učení, živote a kulte od začiatku zachovávala a všetkým pokoleniam odovzdávala všetko, čím sama je, a všetko, v čo verí.³ Práve náuka odovzdaná ústnou formou apoštolom, ktorí ju potom odovzdávali svojim nástupcom, predstavuje základ pojmu označovaného v katolíckej teológii ako Tradícia (παράδοσις, *Traditio*). Pod ňou treba vo všeobecnosti rozumieť celé dejinné chápanie kresťanskej viery, ktoré bolo Cirkvi v apoštolských časoch sprostredkované. Princíp Tradície má svoje miesto v katolíckom poňatí náuky, dogmatiky i pri výklade Svätého Písma, ktoré je možné čítať obdobne len v kontexte cirkevnéj Tradície.⁴

¹ Porov. 2Sol 2,15 a 3,6.

² Porov. Júd 3.

³ Porov. *Dei verbum*, AAS 58 (1966), s. 817–836; II,8.

⁴ Tamtiež, III,12. Z tohto záveru potom vyplývajú dve skutočnosti: Písmo a jeho výklad sú zakotvené v relatívne stabilnej Tradícii; ale tiež to, že čítanie Písma je vždy kontextuálne a určované konkrétnym spoločenstvom, ktoré nesie a spoluvytvára Tradíciu. Kontextualita, ku ktorej sa musí prihliadať, totiž existuje ako v rovine Tradície Cirkvi (historická kontinuita evanjelií), tak aj živej Tradície (súčasná kontextualita). Porov. Mireia Ryšková, „Výklad Bible v Cirkvi,“ in *Ve znamení naděje: Proměny teologie a církve po II. vatikánském koncilu*, ed. Jiří Hanuš, Brno: CDK, 1997, s. 37. Odkazy na tieto skutočnosti možno nájsť už v skorej histórii Katolíckej cirkvi. Ako príklad by sme mohli spomenúť odpoveď raného ortodoxného kresťanstva na hnutie gnosticizmu, ktoré používalo niektoré spisy Svätého Písma ako základ pre svoje učenie. Cirkevný otec Irenej z Lyonu (*Irenaeus*, zomr. okolo r. 202) mal za to, že pravidlo viery (*regula fidei*) je zachovávané Cirkvou cez historickú kontinuitu výkladu a náuky Písma a nadväznosťou na apoštolov. Tertulián (*Quintus Septimius Florens Tertullianus*, zomr. okolo r. 225) argumentoval, že hoci by interpretácia založená na čítaní Písma nemala viesť k omylom, Tradícia musí byť vždy jej náležitou sprievodkyňou. Podobne cirkevný otec Atanáz (*Athanasius*, zomr. 373) mal za to, že arianizmus upadol do omylu predovšetkým

Samotná Tradícia Cirkvi sa pritom celkom logicky viaže k osobe Ježiša Krista, považovaného za vrchol Zjavenia (*Revelatio*) a zavŕšenie celého Starého zákona.⁵ Svoje poslanstvo Kristus zveril apoštolom, ktorí ho odovzdávali ďalším generáciám. Tí potom ďalej tradovali Evanjelium nielen kázaním a príkladom, ale tiež inštitúciami a normami, ktoré zaviedli.⁶ Až postupom času apoštoli, spolu s inými, toto poslanstvo, ktoré bolo vernou ozvenou Kristovho poslania alebo bolo inšpirované Duchom Svätým, usporiadali do spisov Nového zákona.⁷ Podľa katolíckej náuky preto nemusela byť Tradícia kompletne spísaná, ale bola kontinuálne žitá a odovzdávaná životmi tých, ktorí žili v súlade s príkladom Krista a apoštolov.⁸

Z hľadiska vymedzenia vzťahov medzi Svätým Písmom a ústnou Tradíciou priniesla rozhodujúce stanovisko dogmatická konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu (1962–1965) o Božom Zjavení *Dei verbum*

z dôvodu neprihliadania k Tradícii. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad Alistér Edgar McGRATH, *Historical Theology: An Introduction to the History of Christian Thought*, Oxford: Blackwell Publishers, 1998, s. 17n.

⁵ Prísľub spásy bol najskôr daný Abrahámovi a neskôr ho spresnil Mojžiš a proroci, ktorí ďalej vychovávali Boží ľud. Podľa kresťanskej náuky sa napokon Zjavenie naplnilo Kristovou smrťou a Zmŕtvychvstaním a nové Zjavenie nie je možné očakávať pred jeho druhým príchodom. Porov. 2Kor 1,20; 3,16–4,6; Tim 6,14; Tit 2,13; *Dei verbum*, I,4 a Dominique MORIN, *Učení II. vatikánskeho koncilu*, Praha: Paulínky, 1999, s. 15–16.

⁶ Porov. MORIN, *Učení II. vatikánskeho koncilu*, s. 17.

⁷ Pri posudzovaní hodnovernosti a historickosti evanjelií preto treba brať zreteľ na tri fázy tradície, ktorými sa Ježišovo učenie a správy o jeho živote, smrti a Zmŕtvychvstaní dostali až k nám. Prvú fázu predstavuje obdobie Ježišovho života a jej obsahom sú slová a skutky, ktoré jeho učeníci počuli a videli. Druhú fázu predstavuje životná situácia prvej Cirkvi, najmä svedectvo apoštolov, ktorí Ježišovo poslanstvo po jeho Zmŕtvychvstaní pod vedením Ducha Svätého hlbšie pochopili a potom i ohlasovali a prakticky aplikovali. Tretia fáza je obdobím spisovateľskej činnosti evanjelistov, ktorí tradovaný materiál o Ježišovom živote a učení zhromaždili, triedili, interpretovali, prispôbili potrebám čitateľov a použili podľa zamerania jednotlivých evanjelií. Z toho dôvodu možno spisy Nového zákona označiť aj za komponované literárne celky, ktoré sú výsledkom procesu odovzdávania Tradície a jej zachytenia v písomnej podobe, a to s ohľadom na adresátov, teda z určitého uhlu pohľadu. Porov. *Sancta Mater Ecclesia*, AAS 56 (1964), s. 712–718; VI,2n. Základy pre tieto závery boli pripravené ešte v roku 1943, keď pápež Pius XII. (1939–1958) výslovne uznal svätopiscov za pravých autorov jednotlivých kníh Svätého Pisma, ktorí neboli len oduševneným Božím nástrojom, ale do svojich diel vniesli vlastnú originálnosť. Z toho dôvodu tiež akcentoval, že pri hľadaní zmyslu ich výpovede sa musí prihliadať k dobovému charakteru textu, a to predovšetkým z hľadiska kultúrneho, sociálneho a autorského. Porov. *Divino afflante Spiritu*, AAS 35 (1943), s. 297–326; XXIII, XXXIV, XXXV a XXXVII.

⁸ Porov. 1Kor 11,2.

z roku 1964, ktorá zároveň vo viacerých ohľadoch naznačila základné východiská pre jej nové ponímanie. Výsledný text tohto dokumentu, na ktorom koncilové komisie pracovali približne päť rokov, predstavuje po detailnejšej štúdii vyjadrenie kompromisu medzi viacerými názorovými skupinami. Na druhej strane ale obsahuje logickú syntézu ich záverov a v konečnom znení tak v sebe spája vernosť cirkevnej tradícii s prisvedčením modernej kritickej vede.⁹ Oproti minulosti v ňom bola zdôraznená predovšetkým osobnostná, dialogická a teocentrická rovina Zjavenia, resp. Božieho zjavovania sa človeku, pričom vo všeobecnosti bolo namiesto dovtedajšieho prevažne právnického chápania do popredia postavené spolupôsobenie Božej milosti. K novému vyjadreniu katolíckeho poňatia Tradície došlo v II. kapitole tejto konštitúcie, ktorá je prioritne venovaná odovzdávaniu Božieho Zjavenia. Tradícia tu prestala byť vnímaná len ako súhrn pravd a výpovedí majúcich základ predovšetkým v minulosti a do popredia bolo postavené jej životné uchopenie, a teda jej dynamický koncept. Samotné Zjavenie, obsahujúce základné pravdy viery (*depositum fidei*), je v tomto poňatí jednotlivým generáciám Cirkvou sprostredkované cez učenie, život a kult, pričom Tradícia sa v Cirkvi kontinuálne a dynamicky zveľaďuje pomocou pôsobenia Ducha Svätého.¹⁰ Táto skutočnosť sa prejavuje aj pri interpretácii Svätého Písma, pri ktorej treba mať vždy na zreteli, že i výklad sa vždy deje v Cirkvi, v konkrétnych spoločenstvách veriacich (t.j. v určitej tradícii), ktoré sú charakteristické jednotou i pluralitou.¹¹ Dodnes uznávaná historicko-kritická

⁹ Skutočné základy pre koncipovanie tohto dokumentu však možno nájsť už v silnom biblickom hnutí, ktoré sa v Katolíckej cirkvi formovalo od konca 19. storočia. Porov. Ryšková, „Výklad Bible v Cirkvi,“ s. 26 a 30.

¹⁰ „Haec quae est ab Apostolis Traditio sub assistentia Spiritus Sancti in Ecclesia proficit: crescit enim tam rerum quam verborum traditorum perceptio, tum ex contemplatione et studio credentium, qui ea conferunt in corde suo (cf. Lc 2,19 et 51), tum ex intima spiritualium rerum quam experiuntur intelligentia, tum ex praeconio eorum qui cum episcopatus successionem charisma veritatis certum acceperunt. Ecclesia scilicet, volventibus saeculis, ad plenitudinem divinae veritatis iugiter tendit, donec in ipsa consummentur verba Dei“ (*Dei verbum*, II,8).

¹¹ Práve prístupy k Svätému Písmu založené na Tradícii zdôrazňujú jednotu kánonu Biblie ako súboru posvätných kníh a tradíciu výkladu a recepcie spoločenstvom viery. Jednotlivé biblické texty a knihy teda nie sú izolovanými útvarmi, ale treba im rozumieť na pozadí celého kánonu a interpretačnej tradície. Dokument Pápežskej biblickej komisie *L'interprétation de la Bible dans l'Église* z roku 1994 sa napríklad zmieňuje o kánonickom výklade, židovskom spôsobe interpretácie a výklade založenom na dejinách pôsobnosti textu. Porov. *L'interprétation de la Bible dans l'Église*, AAS 86 (1994), s. 232–243; I,C. Prístup Katolíckej cirkvi a východných pravoslávnych (ortodoxných)

metóda z toho dôvodu predstavuje len akýsi prvý krok k odhaleniu pravého zmyslu Písma, keďže po ňom musí nasledovať ďalší, ktorý spočíva v odkrytí Božieho posolstva a jeho aktualizácii pre súčasnosť.

O celkovej koncepcii Tradície v katolíckom poňatí vypovedá i definovanie jej vzťahu k Svätému Písmu, v ktorom síce otcovia Druhého vatikánskeho koncilu naďalej rozlišovali, v zmysle vymedzenia Tridentského koncilu (1545–1563),¹² medzi oboma pojmami, zároveň však zdôraznili jednotný základ, cieľ i úzku súvzťažnosť oboch.¹³ V ich prípade teda nejde o dva na sebe nezávislé pramene, ktoré by obsahovali rôzne pravdy, ale obe vychádzajú z jedného Zjavenia.¹⁴ Chápanie Svätého Písma ako normatívneho textu je navyše obdobne viazané na konkrétnu tradíciu, a to tradíciu viery. Tradícia ako taká je teda v texte konštitúcie *Dei verbum* definovaná predovšetkým funkcionálne, keďže sprostredkúva Božie slovo bez toho, aby s ním bola totožná.¹⁵ Jej primárna funkcia je

cirkvi je v kontraste k protestantskému princípu „len Písmo“ (*sola Scriptura*), ktorý je založený na premise, že samotná Biblia je dostatočným základom pre každú kresťanskú náuku. Túto zásadu do popredia postavil už reformátor Martin Luther (zemř. 1546), ktorého kritika vtedajšej Cirkvi i samotný obsah jeho požiadaviek sa opierali vždy o jeden hlavný argument – merať všetko podľa Evanjelia ako hlavnej normy (preto pomenovanie „evanjelici“). Bližšie k tejto problematike pozri napríklad August FRANZEN, *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 201n.

¹² Na tieto dogmatické závery potom nadviazali aj otcovia Prvého vatikánskeho koncilu (1869–1870), ktorí podobne deklarovali: „Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis ecclesiae fidem a sancta Tridentina synodo declarata, continetur in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab apostolis acceptae, aut ipsis apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt“ (*Dei Filius*, II).

¹³ „Sacra Traditio ergo et Sacra Scriptura arcte inter se connectuntur atque communicant. Nam ambae, ex eadem divina scaturigine promanantes, in unum quodammodo coalescunt et in eundem finem tendunt. Etenim Sacra Scriptura est locutio Dei quatenus divino afflante Spiritu scripto consignatur; Sacra autem Traditio verbum Dei, a Christo Domino et a Spiritu Sancto Apostolis concreditum, successoribus eorum integre transmittit, ut illud, praeucente Spiritu veritatis, praeconio suo fideliter servent, exponant atque diffundant; quo fit ut Ecclesia certitudinem suam de omnibus revelatis non per solam Sacram Scripturam hauriat. Quapropter utraque pari pietatis affectu ac reverentia suscipienda et veneranda est“ (*Dei verbum*, II,9).

¹⁴ Porov. MORIN, *Učení II. vatikánskeho koncilu*, s. 18–19.

¹⁵ Samotné Písmo z toho dôvodu nepredstavuje text, ktorý by bolo možné prijímať bez toho, aby si čitateľ uvedomil kultúrnu, sociálnu a historickú vzdialenosť a vlastné predporozumenie, z hľadiska ktorého súčasný človek biblický text vníma. Práve neuvvedenie si týchto dvoch základných hermeneutických ukazovateľov by prispelo k čítaniu Písma nesprávnym spôsobom a vyvodzovaniu nesprávnych záverov. Porov.

preto v rovine zabezpečenia a poskytnutia istoty pri čítaní Písma, teda v oblasti formálnej gnozeológie. Aj pri výklade Písma tak musí exegéta stať v Cirkvi (cirkevnom spoločenstve) a jej Tradícii a viesť dialóg medzi poznatkami exegézy (výpovedami textu) a učením Tradície.¹⁶ Dynamic- kým spôsobom je v tomto dokumente poňatá aj samotná inšpirácia svä- topiscov, čo znamená, že v jej prípade nejde len o inšpiráciu pri vzniku textu samotného, ale i o skutočnosť, že skrze biblický text hovorí Boh neustále. Toto Božie pôsobenie potom znamená, že každá generácia sa musí k Písmu stavať novým spôsobom, pri zachovaní istej kontinuity. Tú v Cirkvi obdobne zaistuje Tradícia, v interpretácii učiteľského úradu Cirkvi (magistérium), založeným na apoštolskej postupnosti biskupov.¹⁷ Z tejto premisy však zároveň vyplýva, že keďže Božie slovo je stále účin- kujúce a na človeka pôsobí kontinuálne, musí byť nadriadené i Cirkvi a jej učiteľskému úradu.¹⁸ Keďže každá katolícka náuka pochádza z Pís- ma alebo Tradície, alebo od učiteľského úradu interpretujúceho Písmo

Dei verbum, III,12. Na dynamizmus živjej Tradície spoločenstva viery a jeho zohľadne- nia pri exegéze textu Písma, ktorá určuje jeho literárny zmysel, osobitne upozorňuje aj už spomenutý dokument Pápežskej biblickej komisie z roku 1994. Porov. *L'interpré- tation de la Bible dans l'Église*, IV.

¹⁶ Porov. Ryšková, „Výklad Bible v Cirkvi,“ s. 31–33.

¹⁷ „Sacra Traditio et Sacra Scriptura unum verbi Dei sacrum depositum constituunt Ec- clesiae commissum cui inhaerens tota plebs sancta Pastoribus suis adunata in doctrina Apostolorum et communione, fractione panis et orationibus iugiter perseverat (cf. Act 2,42 gr.), ita ut in tradita fide tenenda, exercenda profitendaque singularis fiat Antisti- tum et fidelium conspiratio“ (*Dei verbum*, II,10). Porov. tiež *Dei Filius*, III a *Humani gene- ris*, AAS 42 (1950), s. 561–578; 17. Na apoštolskú postupnosť a s ňou súvisiace zachová- vanie cirkevnej Tradície napokon odkazuje už List Klementa I. Rímskeho Korintánom z obdobia okolo roku 95, ktorý predstavuje prvý zachovaný písomný zásah rímskeho biskupa do poriadku partikulárnych cirkví. V obdobných súvislostiach odkazuje na tento prameň vo svojom diele *Κατὰ αἰρέσεων* (*Adversus Haereses*) aj už spomenutý Irenej z Lyonu. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad Stanislav PŘIBYL, *Cirkevně- právní studie*, Chomutov: L. Marek, 2012, s. 127.

¹⁸ „Munus autem authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum soli vivo Ecclesiae Magisterio conceditur, cuius auctoritas in nomine Iesu Christi exer- cetur. Quod quidem Magisterium non supra verbum Dei est, sed eidem ministrat, docens nonnisi quod traditum est, quatenus illud, ex divino mandato et Spiritu Sancto assistente, pie audit, sancte custodit et fideliter exponit, ac ea omnia ex hoc uno fidei deposito haurit quae tamquam divinitus revelata credenda proponit“ (*Dei verbum*, II,10). Porov. tiež *Redemptoris missio*, AAS 83 (1991), s. 249–340; 18. Zrejme aj v tých- to súvislostiach nebola učiteľskému úradu touto konštitúciou pri exegéze vyhradená vedúca, ale „len“ negatívne kritická úloha. Tradičná formulácia *sub ductu* (teda „pod vedením“, t.j. učiteľského úradu) tak bola nahradená formulou *sub vigilantia* („pod do- zorom“, resp. „ostrážitosťou“). Porov. *Dei verbum*, VI,23.

a Tradíciu, posvätná Tradícia, Sväté Písmo a učiteľský úrad Cirkvi boli podľa Božieho rozhodnutia deklarované ako spolu spojené a združené takým spôsobom, že jedno bez druhých dvoch nemôže existovať.¹⁹

2. TRADÍCIA V KÁNONICKOM PRÁVE

2.1 Biblické základy a apoštolská Tradícia

Pre každého kánonistu je znalosť Biblie dôležitá, keďže viaceré normy pozitívneho ľudského práva majú svoj základ v prirodzenom (*ius divinum naturale*) alebo pozitívnom Božom práve (*ius divinum positivum*), ktoré je obsiahnuté predovšetkým v kanonizovaných spisoch Svätého Písma.²⁰ Cirkevný zákonodarca v takomto prípade normy prirodzeného či pozitívneho Božieho práva nekonštituuje, ale prostredníctvom legislatívnej činnosti ich len deklaruje, udeľujúc im právnu sankcionovateľnosť.²¹ Platné právne kódexy výslovne neustanovujú autoritu, ktorá je

¹⁹ Tamtiež, II,10.

²⁰ Z pohľadu Nového zákona totiž už historik Eusebius (*Eusebius Pamphili*, zomr. 339) vo svojom diele Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (*Historia Ecclesiastica*) rozlišoval knihy všeobecne uznávané (*homologúmena*), knihy sporné (*antilegomena*) a knihy, ktoré pod menom apoštolov spísali heretici. Tie boli odmietnuté autoritami, ktoré Eusebius považoval za pravoverné. Knihy, ktoré napokon neboli do kánonu Nového zákona zahrnuté, bývali najčastejšie označované pojmom „apokryfy“ (*apokryphos*, z gr. „skrytý“, „tajný“). Aj keď tieto spisy nemožno považovať za inšpirované, je možné, že obsahujú viaceré zlomky autentickej Tradície (*authentikos*, z gr. „pôvodný“, „pravý“), zmiešanej vo výsledku s legendou. Tie navyše predstavujú cenný materiál, ktorý umožňuje lepšie pochopiť historické pozadie vzniku kánonických evanjelií. Popri rozvíjajúcej sa písomnej tradícii však naďalej prežívalo aj ústne podanie (*logia agrafa*), ktorého stopy nachádzame najmä v prídavkoch k pravým i apokryfným textom, ale tiež v patristickom písomníctve. Bližšie k tejto problematike a samotným apokryfným textom pozri Jan Amos Dus – Petr Pokorný, *Novozákonní apokryfy I.*, Praha: Vyšehrad, 2006; Jan Amos Dus, *Príběhy apoštolů, Novozákonní apokryfy II.*, Praha: Vyšehrad, 2007 a Jan Amos Dus, *Proroci a apokalypsy, Novozákonní apokryfy III.* Praha: Vyšehrad, 2007.

²¹ V kánonickom práve totiž vo všeobecnosti rozoznávame normy Božieho práva a práva rýdzo cirkevného (ľudského). Autorom noriem Božieho práva je Boh ako zákonodarca. Ak sú jeho normy poznateľné zo zákonov stvorenia prirodzenou schopnosťou rozumu (porov. Rim 2,14–15), hovoríme o prirodzenom Božom práve, ktoré morálne zaväzuje každého človeka (veriaceho kresťana i neveriaceho). Pozitívne Božie právo je morálne záväzné len pre pokrstených, ktorí prijatím krstu prejavili vôľu poznať a plniť všetky Božie zákony. Ľudské (rýdzo cirkevné) právo zaväzuje len pokrstených členov Katoľickej cirkvi, ktorí dovŕšili siedmy rok života a dostatočne používajú rozum. Porov.

oprávnená k deklarovaníu povahy tej-ktorej normy, prípadne k deklarovaníu prirodzeného či pozitívneho Božieho práva. Analogicky by to však mal byť – podobne ako je tomu pri právomoci autentického výkladu Svätého Písma – nositeľ učiacej moci (*potestas docendi*), ktorý je zároveň aj držiteľom riadnej vlastnej riadiacej moci (*potestas ordinaria*). Podobným spôsobom sa však musíme pozeráť aj na pojem Tradície, keďže, ako sme už spomenuli, podľa konštitúcie *Dei verbum* (II,9) majú spisy Svätého Písma spolu s posvätnou Tradíciou ten istý Božský pôvod a sú súčasťou Zjavenia. Cirkev napokon mohla od počiatku aj samotný kánon posvätných kníh Biblie posudzovať len s ohľadom na zachovanú ústnu Tradíciu. Spisy Starého a Nového zákona a rovnako i Tradícia však neobsahujú len normy prirodzeného a pozitívneho Božieho práva, ale tiež normy ľudského (rýdzo cirkevného) pôvodu. Hlavné rozdiely medzi normami povahou Božieho a ľudského práva spočívajú predovšetkým v možnosti ich zmeny alebo zrušenia. Kým normy Božieho práva sú nemenné a nezrušiteľné, normy práva ľudského sú zmeniteľné či zrušiteľné kompetentnou cirkevnou autoritou. Čo sa týka vzťahu týchto noriem, Božie právo je nezrušiteľným základom práva kánonického – ľudského, z čoho vyplýva, že ľudské právo nesmie byť v rozpore s Božím právom prirodzeným alebo pozitívnym.²²

Z pohľadu historického vývoja mala už od začiatku pre kánonické právo veľký význam apoštolská Tradícia, ktorá okrem kresťanskej náuky a jej základných morálnych princípov obsahovala aj viaceré disciplinárne predpisy. Rovnako ako Sväté Písmo totiž zahŕňala viaceré nor-

can. 11 CIC 1983 a can. 1490 CCEO 1990. Bližšie k definíciám a rozdielom medzi Božím právom prirodzeným a pozitívnym pozri napríklad Matúš NEMEC, *Základy kánonického práva*, Bratislava: Iura Edition, 2001, s. 9n.

²² Porov. Robert OWEN, *Institutes of Canon Law*, London: J. T. Hayes, 1884, s. 1. Túto skutočnosť rešpektovali aj najväčší stredovekí pápeži, bežne považujúci úrad cisára len za cirkevné léno, ktoré môže rímsky veľkňaz podľa svojej vôle kandidátovi udeliť i odňať. Ako príklad možno spomenúť Mikuláša I. (858–867), ktorý sa vyjadril, že pápež je vo svojej jurisdikčnej právomoci obmedzovaný len Božím právom. Ideálom Gregora VII. (1073–1085) bolo zase zjednotené kresťanstvo, nad ktorým vládne skrze pápeža Božie právo (teokracia) aj nad každým predstaviteľom svetskej moci, vrátane cisára. Podobné názory napokon zastávali i pápeži Inocent III. (1198–1216), Gregor IX. (1227–1241), Inocent IV. (1243–1254) a Bonifác VIII. (1294–1303). Posledný menovaný vo vzťahu k eventúálnym rozporom svojej jurisdikcie so starším kánonickým právom prezentoval zásadu, že o pápežovi sa patrí predpokladať, že pozná celú materiu cirkevného práva, takže svojimi novými zákonmi vedome neupadá do kolízie so starším právom. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad Amedeo MOLNÁR, *Dvanásť století cirkevných dejín*, 3. vyd., Praha: Kalich, 2008, s. 247n.

my, ktoré majú charakter Božieho práva a dodnes fakticky predstavujú ústavné právo Cirkvi (*ius constitutionale Ecclesiae, ius fundamentale*).²³ Aj z toho dôvodu je z hľadiska Zjavenia nevyhnutné ešte pred samotný Nový zákon zaradiť ako nepísaný prameň apoštolskú Tradíciu, ktorá disciplinárne formovala život prvotnej Cirkvi v dobe, keď ešte ani jeden z jeho spisov neexistoval. V tom období vzniklo nepísané tradičné právo, a teda ústne podanie pochádzajúce z rozkazov a pokynov Ježiša Krista i nariadení samotných apoštolov, vydaných z ich vlastnej moci (*traditiones dominicae et apostolicae*). Podobne ako biblické spisy, aj Tradícia tak bola odjakživa jedným z najdôležitejších (predovšetkým materiálnych) prameňov cirkevného práva a svoje miesto v ňom má dodnes.²⁴ Rovnako ako Sväté Písmo však ani ona neobsahuje len normy, ktoré majú základ v Božom práve. Z pohľadu nadväznosti na spisy Nového zákona a s ohľadom na autora noriem v nej zahrnutých preto rozlišujeme tradíciu Božiu a tradíciu ľudskú. Rozdiel medzi nimi spočíva obdobne najmä v možnosti zmeny či zrušenia jej noriem. Božia tradícia, ktorá pramení v ustanoveniach Ježiša Krista a apoštolov pod vnuknutím Ducha Svätého, je nezmeniteľná, pretože v jej prípade ide o právo Božie, konkrétne Božie právo pozitívne. Tradícia ľudská zmeniteľná je, keďže ju nachádzame v rýdzo ľudskom (cirkevnom) práve (*ius positivum humanum*).

1. Božia tradícia (*traditio divina*):

– **tradícia rýdzo Božia** (*traditio mere divina*) – ide o ústne nariadenia Ježiša Krista, ktoré nie sú obsiahnuté vo Svätom Pisme, prijaté od Krista priamo apoštolmi a podané ďalšej generácii, ktorá ich ďalej ústne alebo písomne uchovávala. Táto tradícia sa napokon zachovala až po naše časy (*quasi per manus*) a je nezmeniteľná;²⁵

– **tradícia Božsko-apoštolská** (*traditio divino apostolica*) – zahŕňa normy, ktoré apoštoli prevzali z vnuknutia Ducha Svätého, odovzdali ústne ďalšej generácii a tá ich, podobne ako v predchádzajúcom prípade, ďalej ústne alebo písomne uchovávala.²⁶

²³ V Evanjeliu je totiž načrtnutý spoločenský charakter Cirkvi, hierarchický poriadok Božského pôvodu (*communio hierarchica*), Petrov primát (*munus Petrinus primatialle*), apoštolská postupnosť (*successio apostolica*), zvrchovaná a na ľudskom práve nezávislá riadiaca moc, stanovené zdroje milosti, sviatosti a bohoslužby atď. Porov. James A. CORIDEN, *An Introduction to Canon Law*, New York: Paulist Press, 2004, s. 7–9.

²⁴ Oba platné kódexy vo viacerých svojich ustanoveniach odkazujú na tradíciu (či už ľudskú, alebo apoštolskú). Latinský *Kódex kánonického práva* z roku 1983 tak robí napríklad v kánonoch 6 § 2, 760 a 1246; *Kódex kánonov východných cirkví* z roku 1990 zase v kánonoch 39, 373, 607, 708, 903 a 1426.

²⁵ Porov. Vratislav BUŠEK, *Učebnice dějin práva církevního I.*, Praha: Všehrd, 1946, s. 48.

²⁶ Ako príklad by sme mohli uviesť prvé dva listy apoštola Petra, ktoré boli inšpirované Duchom Svätým a včlenené do Svätého Pisma. Tieto spisy na podklade inšpirácie sú úplne odlišné od ostatných pápežských dekretálií (*litterae decretales*). Porov. Jaroslav

2. Ľudská tradícia (*traditio humana*):

– **tradícia ľudsko-apoštolská** (*traditio humano-apostolica*) – sem patria predpisy apoštolov ako cirkevných pastierov, a teda už ako predstaviteľov počiatočnej cirkevnej hierarchie (*acta apostolica, epistolae apostolorum*);²⁷

– **tradícia apoštolských otcov** (*traditio ecclesiastica*) – sú to predpisy *quasi-apostolorum*, keďže boli vydané od bezprostredných nástupcov apoštolov. Tieto dosvedčujú ústne príkazy a nariadenia pochádzajúce od apoštolov pri riadení prvotných kresťanských obcí, ktoré boli ďalej Cirkvou zachovávané.²⁸

Keďže Božie právo predstavuje základné, nemenné a neporušiteľné jadro kánonického práva, celý právny systém Katolíckej cirkvi sa od začiatku svojho vývoja rozvíjal na základe noriem ustanovených buď bezprostredne Bibliou, alebo prežitou skúsenosťou spoločenstva veriacich, zachytenej v apoštolskej Tradícii. V priebehu historického vývoja sa teda na prvotnú vrstvu Božieho práva postupne nanašalo právo nariadené cirkevnými autoritami – zákonodarcami (*ius mere ecclesiasticum*), ktorí obdobne prísne dbali na neporušiteľnosť hodnotových základov cirkevného práva. Medzi jedno z najdôležitejších dejinných poslaní Cirkvi totiž od začiatku patrilo prostredníctvom kompetentných cirkevných autorít garantovať a legislatívne sprostredkovať neprejavené bohatstvo Božieho práva a aplikovať ho na neustále sa meniace prvky dejín. Z uvedeného potom vyplýva, že len také vyjadrenie pozitívneho ľudského práva je opodstatnené, ktoré vychádza z ústredného večného zákona (*lex aeterna*).²⁹ Každý cirkevný zákon by mal teda predstavovať vyjadrenie časopriestorovej aktualizácie základnej normy (hodnoty), ktorá ho legitимуje a zároveň limituje. V takom prípade hovoríme o tzv. „processe deuteronomizácie“,³⁰ ktorý predstavuje správne a spravodlivé konanie ľudského zákonodarcu (cirkevného, ale tiež civilného), rešpektujúceho základnú axiologickú zásadu vychádzajúcu z Božieho večného zákona. Samotné dejiny cirkevného práva sú z toho dôvodu poznačené neustálym hľadaním legitímácie vlastného právneho poriadku, kde určujúcou paradigmou (vzorcom) je práve Božie právo, pričom dôležitú

MICAL, *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1967, s. 5 a 11.

²⁷ Tamtiež, s. 5.

²⁸ Porov. Vratislav BUŠEK, *Učebnice dějin práva církevního I.*, Praha: Všehrd, 1946, s. 47.

²⁹ Porov. *Summa Theol.*, Ia–IIae, q91, a2.

³⁰ Z gr. *deutero*, t.j. „druhá“, v zmysle „druhotná“ a *nomos*, teda „zákon“, v tomto prípade skôr „zákonodarná činnosť“.

úlohu v tomto procese popri Svätom Písme celkom logicky zohrávala, a dodnes zohráva, aj Tradícia.³¹

2.2 Tradícia a kodifikované právo

Vyššie naznačené procesy dejinného vývoja kánonického práva určované snahou o budovanie právneho poriadku, vystavanom na princípoch deklarovaných Svätým Písmom a Tradíciou, sa napokon premietli aj do jednotlivých dodnes zaužívaných právnych noriem či inštitútov právneho systému Katolíckej cirkvi. Z hľadiska pozitívneho práva sa jeho bohatá história a kontinuálny rozvoj premietli predovšetkým do termínu „kánonická tradícia“ (*traditio canonica*), ktorý použil cirkevný zákonodarca v kánone 6 § 2 platného latinského *Kódexu kánonického práva* (*Codex Iuris Canonici*). Ak by sme sa bližšie pozreli na tento pojem, vo všeobecnosti by sme ho mohli charakterizovať ako právne a zákonodarné dedičstvo Cirkvi ako celku. Tradícia išla totiž od začiatku ruka v ruku s vývojom Cirkvi a práve do nej sa postupom času premietal jeho celkový duch, ktorý ovplyvňuje podobu kánonického práva vo viacerých jeho aspektoch dodnes. Podľa znenia apoštolskej konštitúcie Jána Pavla II. (1978–2005) *Sacrae disciplinae leges* z 25. januára 1983, ktorou bol platný latinský Kódex vyhlásený, je zrejmé, že pod týmto termínom rozumieme všetko staré i nové vychádzajúce od apoštolov cez cirkevných otcov z evanjeliovej zvesti všestranne neporušene uvedené do nových životných okolností. Práve kontinuálne uvádzanie odkazu Svätého Písma a Tradície do právneho systému Katolíckej cirkvi tak dalo vlastný obsah pojmu kánonickej tradície, ktorá zohráva z dnešného hľadiska najdôležitejšiu úlohu pri interpretácii jeho noriem. Podobne ako v prípade oboch latinských kódexov (starého i platného), aj pri platnom východnom Kódexe sa má totiž pri výklade kánonov obsahujúcich staré právo (*ius vetus*) brať do úvahy historické, dnes už neplatné právo, ktoré tvorí z právneho hľadiska, spolu s princípmi kánonistiky, najdôležitejší materiál i hodnotový obsah kánonickej tradície.

Napriek tomu, že termín kánonická tradícia bol použitý až platným latinským *Kódexom kánonického práva* z roku 1983, podobným, aj keď v konečnom dôsledku oveľa voľnejším spôsobom sa so starším právom

³¹ Porov. Constant VAN DE WIEL, *History of Canon Law*, Louvain: Peeters Press, 1991, s. 15n.

vysporiadala už prvá kodifikácia v dejinách Latinskej cirkvi. Až do toho času totiž prechádzalo kánonické právo zložitým vývojom, ktorý bol charakteristický vyše devätnásť storočí trvajúcim právnym partikularizmom, čo pramenilo predovšetkým v neexistencii univerzálneho zákonníka, ktorý by platil v celej Cirkvi a vyhovoval jej z hľadiska vedy i praxe.³² *Kódex kánonického práva* z roku 1917 preto vzal do úvahy staré právo prostredníctvom na prvý pohľad voľnej derogačnej doložky, na základe ktorej deklaroval, že *Kódex* spravidla neruší do toho času platné právo, aj keď sám prináša vhodné zmeny.³³ Na druhej strane ale vzápätí v 1. bode kánonu 6 zrušil všetky cirkevné zákony, či už univerzálne, alebo partikulárne, ktoré boli v rozpore s jeho predpismi, ak nebolo o partikulárnych zákonoch ustanovené niečo iné.³⁴ Vo vzťahu k staršiemu právu v bode 2 zase ustanovil, že kánony, ktoré v celosti preberajú staré právo, je treba posudzovať s ohľadom na toto právo, v súlade s výkladom osvedčených autorov, požívajúcich v kánonistike vážnosť.³⁵ Práve táto veta bola z pohľadu koncepcie i obsahu snáď najbližšie súčasnemu vymedzeniu interpretačného prostriedku kánonickej tradície. Na základe zásady obsiahnutej v tomto a nasledujúcom bode, ak teda nový kánon len opakoval starší predpis, a to či už *ex integro*, alebo aspoň *ex parte*, bolo nevyhnutné vziať do úvahy zmysel zákona v rozmere interpretácie práva starého.³⁶ V pochybnostiach, či sa určitá časť kódexovej normy lí-

³² Vtedajšia situácia síce umožňovala cirkevnej spoločnosti oveľa väčší dynamizmus s relatívne ustálenou aplikovateľnosťou platného práva a možnosťou zohľadňovania kánonickoprávnej histórie, na druhej strane však u adresátov častokrát vyvolávala chaos, pričom bežne tiež dochádzalo k spochybňovaniu princípu právnej istoty. Aj z toho dôvodu francúzski biskupi v rámci diskusie k prípravám Prvého vatikánskeho koncilu k podporení požiadavky kodifikácie kánonického práva prezentovali závery: „Obruiumur legibus. Hinc fit ut studium iuris canonici infinitis prope et inextricabilibus difficultatibus implicetur, controversiis ac processibus latissimis locus pateat, et conscientiae mille anxietatibus angantur et in contemptum legum impellantur.“ Porov. Pietro GASPARRI, *Praefatio ad Codicem Iuris Canonici anno 1917*.

³³ „Codex vigentem huc usque disciplinam plerumque retinet, licet opportunas immutationes afferat.“ Can. 6 *CIC 1917*.

³⁴ „Leges quaelibet, sive universales sive particulares, praescriptis huius Codicis oppositae, abrogantur nisi de particularibus legibus aliud expresse caveatur.“ Can. 6,1° *CIC 1917*.

³⁵ „Canones qui ius vetus ex integro referunt, ex veteris iuris auctoritate, atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus, sunt aestimandi.“ Can. 6,2° *CIC 1917*.

³⁶ „Canones qui ex parte tantum cum veteri iure congruunt, qua congruunt, ex iure antiquo aestimandi sunt; qua discrepant, sunt ex sua ipsorum sententia diiudicandi.“ Can. 6,3° *CIC 1917*.

šila od staršieho práva, Kódex ponechal v platnosti právo staré.³⁷ Tento postoj zákonodarcu k staršiemu právu možno vysvetliť skutočnosťou, že takmer všetky kánony tohto Kódexu boli vytvorené na základe starého práva. Všetko bolo navyše podriadené prísnemu cieľu zachovania právnej kontinuity v Cirkvi, ktorá spočívala predovšetkým v úzkej nadväznosti novokonštituovaného práva na dovtedajší právny vývoj.³⁸

V nadväznosti na túto úpravu sa podobným spôsobom postavil k vysporiadaniu sa so starším právom aj dodnes platný *Kódex kánonického práva* z roku 1983. V kontraste k spomínanému kánonu 6 prvého latinského Kódexu ale nepotvrdil formálnu vôľu zachovania predchádzajúcej disciplíny, keďže jeden z jeho najdôležitejších cieľov od začiatku predstavovalo zosúladenie cirkevného zákonodarstva so zámermi a učením Druhého vatikánskeho koncilu.³⁹ Z hľadiska vysporiadania sa so starým právom preto v prípade nového Kódexu došlo k úplnému zrušeniu všet-

³⁷ „In dubio num aliquod canonum praescriptum cum veteri iure discrepet, a veteri iure non est recedendum.“ Can. 6,4° CIC 1917. Vo vzťahu k trestnému právu Kódex zrušil všetky tresty, o ktorých sa nezmieňoval. Zároveň deklaroval, že ak sám neobsahuje explicitne alebo implicitne niektorý zo starších disciplinárnych zákonov, tie strácajú účinnosť, pokiaľ sa nenachádzajú v schválených liturgických knihách, resp. ak nejde o zákony povahou prirodzeného alebo pozitívneho Božieho práva. Porov. can. 6,5–6° CIC 1917. V záujme predchádzania možným nejasnostiam a zjednotenia kánonickej praxe pápež Benedikt XV. (1914–1922) ešte v roku 1917 prostredníctvom pápežského motu proprio *Cum Iuris Canonici Codicem* zriadil Komisiu pre autentický výklad Kódexu (*Commissio seu Consilium ad Codicis Canones Authentica Interpretandos*), ktorej nálezy boli publikované v *Aktoch Apoštolskej Stolicy* (*Acta Apostolicae Sedis*) a v prípade konštitutívneho výkladu disponovali silou zákona. Porov. Jozef Pejška, *Církevní právo I., Ústavní právo církevní*, Semily: Nákladem vlastním, 1932, s. 37–38.

³⁸ Porov. *Sacrae disciplinae leges*, AAS 75 II (1983), s. 7–14. Napriek tomu sa však už po vyhlásení Kódexu objavili viaceré kritické hlasy, ktoré, popri centralistických tendenciách a systematike, kritizovali aj metodológiu použitú pri jeho spracovaní. Na metodológii pritom kritikom najviac vadila skutočnosť, že zákonodarca dopustil vo výslednom texte značný nesúlad medzi históriou a platným právom. Kódex totiž síce formálne zrušil predchádzajúce zbierky, avšak značná časť staršieho práva (854 kánonov) sa v ňom nachádzala bez akéhokoľvek odkazu na staršie pramene. Porov. Libero GEROSA, *Právo Cirkvi*, Prešov: Petra, 2005, s. 64–65.

³⁹ „Haec vero nota collegialitatis, qua processus originis huius Codicis eminenter distinguatur, cum magisterio et indole Concilii Vaticani II plane congruit. Quare Codex non modo ob ea quae continet, sed etiam iam in suo ortu prae se fert afflatum huius Concilii, in cuius documentis Ecclesia, universale sacramentum salutis, tamquam Populus Dei ostenditur eiusque hierarchica constitutio in Collegio Episcoporum una cum Capite suo nixa perhibetur“ (*Sacrae disciplinae leges*). Bližšie pozri tiež Frederick Richard McMANUS, „Canonical Overview: 1983–1999,“ in *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. John P. Beal, James A. Coriden a Thomas J. Green, New York: Paulist Press, 2000, s. 11n.

kého do toho času platného práva. Derogačná doložka kánonu 6 v § 1 tak stanovila, že nadobudnutím jeho účinnosti sa úplne ruší *Kódex kánonického práva* z roku 1917, vrátane ostatných univerzálnych i partikulárnych zákonov, ktoré sú v rozpore s jeho predpismi, pokiaľ nie je o partikulárnych zákonoch výslovne ustanovené niečo iné.⁴⁰ Je teda celkom zrejmé, že na rozdiel od prvého Kódexu z roku 1917 bolo úmyslom zákonodarcu platným Kódexom kompletne nahradiť celé dovtedy platné právo.⁴¹ Aj keď § 2 zavádza pojem kánonickej tradície⁴² ako prostriedku chápania noriem majúcich základ v starom práve, zákonodarca používa výraz *etiam* (teda „aj“), čím deklaruje, že nejde o jediný interpretačný prostriedok kódexových kánonov. Samotná formulácia tejto normy, na ňu nadväzujúce normy špecifikujúce ďalšie spôsoby výkladu Kódexu⁴³ a už spomenutá promulgačná konštitúcia *Sacrae disciplinae leges* dokon-

⁴⁰ „Hoc Codice vim obtinente, abrogantur: 1° Codex Iuris Canonici anno 1917 promulgatus; 2° aliae quoque leges, sive universales sive particulares, praescriptis huius Codicis contrariae, nisi de particularibus aliud expresse caveatur.“ Can. 6 § 1,1–2° CIC 1983. Podobne boli zrušené aj všetky univerzálne a partikulárne trestné zákony, ktoré boli vydané Apoštolskou Stolicou (ak neboli prevzaté do Kódexu) resp., vo vzťahu k partikulárnemu právu, inou partikulárnou autoritou. Porov. can. 6 § 1,3–4° CIC 1983.

⁴¹ Nešlo teda len o zrušenie *Kódexu kánonického práva* z roku 1917, ale tiež zákonodarstva, ktoré ho dopĺňalo. Porov. *Code of Canon Law Annotated*, ed. Ernest Caparros, Michel Thériault a Jean Thorn, Montréal: Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 34.

⁴² „Canones huius Codicis, quatenus ius vetus referunt, aestimandi sunt ratione etiam canonicae traditionis habita.“ Can. 6 § 2 CIC 1983.

⁴³ Základné pravidlá výkladu cirkevných zákonov, najmä z hľadiska teórie práva, nachádzame v kánonoch 16 až 19. Čo sa týka káuz (s výnimkou trestných), ktoré nemožno vyriešiť z dôvodu neexistencie výslovného predpisu univerzálneho alebo partikulárneho zákona, prípadne zvyku, kánon 19 stanovuje, že v tom prípade treba prihliadať na zákony, vydané v podobných prípadoch (analógia práva), na všeobecné zásady práva, uplatňované s kánonickou miernosťou, právnu vedu, prax Rímskej kúrie a spoločnú a stálu mienku odborníkov. Takmer identické znenie napokon obsahoval i kánon 20 *Kódexu kánonického práva* z roku 1917. S pojmom kánonickej tradície sa môžu vo viacerých ohľadoch prekrývať najmä všeobecné právne zásady, právna veda, prax Rímskej kúrie, ale i spoločná a stála mienka odborníkov, keďže tie boli formované bohatým historickým vývojom, ktorý má vo viacerých ohľadoch dosah i na platné právo. Ako príklad možno v rámci použitia inštitútu všeobecných právnych zásad uviesť aj v súčasnosti bežné aplikovanie súboru výkladových pravidiel obsiahnutých v právnych regulách (*regulae iuris*) zbierok *Liber Extra* z roku 1234, predovšetkým však *Liber Sextus* z roku 1298. Skutočnosť, že tieto reguly sú dodnes v úradnej praxi Rímskej kúrie stále používané napokon potvrdzujú i renomované komentáre k platnému *Kódexu kánonického práva*. Praktické vyústenie tejto skutočnosti je zase zrejmé z rozhodnutí Rímskej Roty (*Tribunal Rotae Romanae*) a Apoštolskej Signatúry (*Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae*), ktoré v určitých prípadoch priamo a dôsledne odkazujú nielen na právne reguly, ale i právo obsiahnuté v starších zbierkach. Porov. Ignác Antonín HRDINA, „700

ca vyjadrujú, že normy identicky transformované do platného Kódexu zo staršieho práva (najmä z prvého Kódexu) nemajú byť chápané len v zmysle predchádzajúceho práva a kánonickej tradície, ale tiež vo svetle súčasných okolností a predovšetkým v duchu dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu a „nových pomerov“ (*novus habitus mentis*).⁴⁴

Čo sa týka východných katolíckych cirkví *sui iuris*, ich právo bolo po prvom neúspešnom kodifikačnom pokuse (*Codex Iuris Canonici Orientalis*, CICO),⁴⁵ na univerzálnej úrovni kodifikované v *Kódexe kánonov východných cirkví* z roku 1990 (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*). Jeho kánony pritom platia pre všetky východné katolícke cirkvi, ak nie je vo vzťahu k Cirkvi latinského obradu ustanovené niečo iné.⁴⁶ Podobne ako na celom kresťanskom Východe, aj vo východných katolíckych cirkvách Tradícia, ktorá pramení v dedičstve starobylých patriarchátov, odjakživa zaujímala ústredné postavenie v teológii i práve.⁴⁷ Z toho

let od promulgace sbírky dekretů Bonifáce VIII.,“ *Revue církevního práva* 6, č. 1 [15] (2000): 52.

⁴⁴ Túto frázu použil pri charakterizovaní čias konania Druhého vatikánskeho koncilu vo svojej alokúcii z 20. novembra 1965 pápež Pavol VI. (1963–1978). Porov. *Communicatioes*, č. 1 (1969): 38–42.

⁴⁵ Tento zákonník bol predložený pápežovi Piovi XII. v roku 1498, ktorý sa ho rozhodol promulgovať postupne, po častiach. Dňa 22. februára 1499 tak boli prostredníctvom motu proprio *Crebrae allatae sunt* publikované normy manželského práva; 6. januára 1500 vydaním motu proprio *Sollicitudinem nostram* normy procesného práva; 9. februára 1502 prostredníctvom motu proprio *Postquam apostolicis litteris* normy rehoľného práva, majetkového práva a normy o výklade pojmov; 2. júna 1507 vydaním motu proprio *Cleri sanctitati* právo rituálne a personálne. Z plánovaného počtu 2 666 kánonov tak boli promulgované približne tri pätiny, zatiaľ čo ostatné kánony zostali v archíve Posvätej kongregácie pre východné cirkvi (*Sacra Congregatio pro ecclesia orientali*). Dňa 18. decembra bol napokon pápežovi predložený na schválenie aj piaty dokument, prostredníctvom ktorého malo byť vyhlásených posledných 146 kánonov, avšak pápežova smrť znemožnila ďalší promulgačný proces. Jeho nástupca Ján XXIII. (1508–1563) sa rozhodol s ich publikáciou počkať až do skončenia Druhého vatikánskeho koncilu, ktorého zvolanie ohlásil 25. januára 1559. Zvyšné nepublikované kánony boli neskôr zozbierané kánonistom a neskôrším generálnym sekretárom Komisie pre revíziu východného Kódexu, Ivanom Žužekom (zomr. 2004), a vydané v rokoch 1976 až 1979 v časopise *Nuntia*. Porov. Leszek ADAMOWICZ, „Kodifikácia práva východných katolíckych cirkví,“ *Bulletin SSKP*, č. 1 (1999): 27 a Libero GEROSA, *Právo Cirkvi*, Prešov: Petra, 2005, s. 69.

⁴⁶ „Canones huius Codicis omnes et solas Ecclesias orientales catholicas respiciunt, nisi, relationes cum Ecclesia latina quod attinet, aliud expresse statuitur.“ Can. 1 CCEO 1990.

⁴⁷ Tento prístup vychádza z celkového poňatia Tradície vo východných pravoslávnych cirkvách. Tie pod týmto pojmom zásadne rozumejú vieru odovzdanú Ježišom Kris-

dôvodu univerzálny cirkevný zákonodarca po Druhom vatikánskom koncile eliminoval latinizačné tendencie, ktoré sa prejavili v prvom kodifikačnom pokuse, a nariadil, aby sa všetky východné katolícke cirkvi usilovali o návrat k zdedeným tradíciám, ak boli niekde vplyvom času alebo osôb zanedbané.⁴⁸ Zároveň však prikázal všemožné rešpektovanie záverov Druhého vatikánskeho koncilu, ktorého duch sa premietol aj do konečnej podoby platného východného Kódexu.⁴⁹ Čo sa týka právnej tradície Východu, tá prestupuje celým zákonníkom a, podobne ako tomu bolo v prvom latinskom Kódexe, pre normy majúce základ v starom práve predstavuje najdôležitejší a prakticky jediný interpretačný prostriedok. Túto skutočnosť deklaruje i kánon 2, ktorý uvádza, že u kánonov zákonníka, ktoré zväčša obsahujú, alebo usporiadajú starodávne právo východných cirkví, musí sa prihliadať predovšetkým k tomuto právu.⁵⁰ Závery Druhého vatikánskeho koncilu a snaha o prispôbenie

tom apoštolom, ktorú oni bez ďalšieho rozvoja alebo prehlbovania chápania vo viere odovzdali svojim žiakom. Bližšie k chápaniu Tradície ako interpretačného prostriedku v pravoslávnych cirkvách pozri Panagiotis I. BOUMIS, *Kanonické právo pravoslávnej cirkvi*, Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1997, s. 45 a 46 a Ján JACOŠ, *Cirkevné právo*, Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006, s. 80.

48 Porov. *Orientalium ecclesiarum*, AAS 57 (1965), s. 76–89; VI. a Ivan POJAVNIK, *Mysterium Koncilu*, Olomouc: Matica cyrilometodějská, 1998, s. 131.

49 Porov. *Sacri canones*, AAS 82 (1990), s. 1033–1044.

50 „Canones Codicis, in quibus plerumque ius antiquum Ecclesiarum orientalium recipitur vel accommodatur, praecipue ex illo iure aestimandi sunt.“ Can. 2 CCEO 1990. Určujúcou pre formuláciu tohto kánonu bola kritická štúdia Emmanuel Lanne, „La révision du droit canonique oriental et le retour aux traditions authentique de l’Orient,“ *Irenikon* 54 (1981): 485–497. V súvislosti s kodifikáciou práva východných katolíckych cirkví v nej varoval pred potenciálnym nebezpečenstvom rozchodu medzi právom a históriou, pričom ako príklad uviedol latinský *Kódex kánonického práva* z roku 1917. Podobne ako v prípade latinského práva je však pri interpretácii kánonov platného východného Kódexu, okrem starého práva, nevyhnutné prihliadať aj k výkladu uznávaných kánonistov. Ich úloha pri kánonickej interpretácii je pripodobňovaná tej, ktorú zastávajú v teológii alebo katechéze cirkevní otcovia (porov. can. 621 § 2 CCEO 1990). Porov. *A Guide to the Eastern Code, A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches*, ed. George Nedungatt, Rome: Pontifical Oriental Institute, 2002, s. 73, pozn. 15, 74–75. Ďalšie interpretačné prostriedky obsahujú kánony 1498 až 1501. Kánon 1501 uvádza, že v prípade neexistencie výslovného predpisu potrebného pre rozhodnutie určitej kauzy (s výnimkou trestnej) sa má postupovať podľa predpisov snemov a svätých otcov, právnych obyčají, všeobecných zásad cirkevného práva, so zachovaním spravodlivosti, podľa cirkevnej vedy a všeobecnej a ustálenej cirkevnej náuky. V každom z týchto inštitútov je pritom zreteľný príklon k právnym tradíciám kresťanského Východu, keďže každý z nich disponuje vlastnou rozsiahlou históriou. Kánon 1503

východného práva súčasným podmienkam sa tak v skutočnosti premietli zásadne len do nových kódexových noriem, kým pri výklade noriem pôvodom starých sa musí naďalej prihliadať najmä (*praecipue*) k historicému právu.

ZÁVER

Už na začiatku Druhého vatikánskeho koncilu pápež Ján XXIII. prehlásil, že od koncilu očakáva čo najúčinnšie sprostredkovanie posvätnej Tradície, s ohľadom na zmenené životné pomery a spoločenské štruktúry. Katolicizmus zároveň vyzval k obnove (*aggiornamento*) v úprimnom dialógu s Evanjeliom, vedenom vo svetle viery a podnecovanom znameniami času.⁵¹ Výsledné koncilové dokumenty skutočne spĺňali tieto požiadavky a enormným spôsobom prispeli k celkovej zmene chápania Cirkvi ako živého organizmu. Na tomto pozadí tiež došlo k spomínanému zdôrazneniu významu Svätého Písma pre život Cirkvi a uprednostneniu chápania Tradície v dynamickom koncepte, na úkor jej statického vymedzenia, čo čoskoro na to našlo novú reflexiu aj v katolíckej teológii. Dynamizmus a prispôbovanie sa zmenám ľudskej spoločnosti v duchu Druhého vatikánskeho koncilu sa výrazne premietli aj do rekodifikačných prác na platnom latinskom *Kódexe kánonického práva* a čiastočne sa odzrkadlil i v kodifikačných prácach na *Kódexe kánonov východných cirkví*.⁵² Aj napriek tomu, že magistérium prezentovalo názor

Kódexu kánonov východných cirkví napokon v pochybnosti o platnosti staršieho zákona zakazuje predpokladať jeho zrušenie a nariaďuje porovnávať neskoršie zákony so skoršími a pokiaľ možno uvádzať ich do súladu.

⁵¹ Porov. Mt 16,2–4 a Lk 12,54–56. Tento pojem sa používa na vymedzenie všetkých udalostí, javov, procesov a rozvojových tendencií (nie vždy kladných), ktoré sú charakteristické pre určité historické obdobie a sú výzvou k eticko-spoločenskému konaniu. Dôležitou funkciou Cirkvi, ktorá má poklad viery a vedie ľudí k spásu, je vo svetle Evanjelia skúmať a vysvetľovať znamenia času, aby vedela aj v stále sa meniacej situácii spôsobom primeraným pre každú generáciu odpovedať na večné otázky človeka o zmysle terajšieho i budúceho života a ich vzájomnom vzťahu. Porov. *Gaudium et spes*, AAS 58 (1966), s. 1025–1120; IV.

⁵² Táto skutočnosť je zrejmä aj z konštitúcie *Sacrae disciplinae leges*, v ktorej sa uvádza: „Hinc sequitur, ut fundamentalis illa ratio novitatis, quae, a traditione legifera Ecclesiae numquam discedens, reperitur in Concilio Vaticano II, praesertim quod spectat ad eius ecclesiologiam doctrinam, efficiat etiam rationem novitatis in novo Codice.“ Podobne: „Si igitur Concilium Vaticanum II ex Traditionis thesauro vetera et nova

o neodchýlení sa koncilu od zaužívanej cirkevnej tradície, už čoskoro po jeho skončení sa začali ozývať hlasy tvrdiace, že predstavitelia Cirkvi sa v skutočnosti s dlhou, komplexnou historickou tradíciou Cirkvi rozišli.⁵³ Táto skutočnosť sa napokon čiastočne prejavila i v práve Latinskej cirkvi, v ktorom došlo k potlačeniu kánonickej tradície na úkor ďalších interpretačných prostriedkov, najmä tých, ktoré pri uplatňovaní práva uprednostňujú zohľadňovanie aktuálnych okolností.

Aj keď týmto spôsobom sa cirkevný zákonodarca z praktického hľadiska vyhol obvineniam vznášanim voči kánonickému právu za pôsobnosti prvého latinského Kódexu z jeho zachovávaní v skostnatenej podobe, na druhej strane tým ale čiastočne poprel históriu uchovanú v kánonickej tradícii, ktorá v tomto ohľade bohatosťou prevyšuje ktorúkoľvek inú právne dokonalú spoločnosť. Tento záver je zrejmy tiež z novej koncepcie niektorých kódexových noriem, ktoré boli bez ohľadu na svoju stáročnú historickú formuláciu miestami zjednodušené až k nepoznaniu. Na jednej strane týmto krokom síce došlo k uľahčeniu čítania Kódexu pre jednoduchých veriacich, ale tiež pre kňazov, orientujúcich sa v právnej problematike čoraz menej, na strane druhej sa tým ale Cirkev čiastočne vzdala jedného zo svojich tradičných bohatstiev.⁵⁴ Kým teda východné katolícke cirkvi *sui iuris* sú pápežskými dokumen-

protulit, eiusque novitas hisce aliisque elementis continetur, manifesto patet Codicem eandem notam fidelitatis in novitate et novitatis in fidelitate in se recipere, eique conformari pro materia sibi propria suaque peculiari loquendi ratione.“ V promulgačnej konštitúcii *Sacri canones* k východnému Kódexu pápež Ján Pavol II. obdobne konštatoval: „Quibus de rebus mens Nostra est, ut qui legislativa potestate in singulis Ecclesiis sui gaudent, peculiaribus normis, proprii ritus traditionibus prae oculis habitis necnon Concilii Vaticani II praeceptis, quam celerrime consultant.“

⁵³ Ako príklad by sme mohli spomenúť pôvodom slovensko-amerického konzervatívneho teológa a politológa Michaela Novaka, ktorý tento názor prezentoval aj napriek tomu, že v dobe koncilu zmeny nadšene vítal. Porov. Michael Novak, *Vyznání katolíka*, Brno: CDK, 1995, s. 61.

⁵⁴ Táto skutočnosť je deklarovaná už v samotnom Predhovore k platnému Kódexu, v ktorom je možnosť ľahkého pochopenia a používania jeho noriem nielen znalcami, ale aj pastiermi a všetkými veriacimi označená za požiadavku praktickej užitočnosti. Správnosť tohto prístupu je práve z tohto hľadiska otázná, keďže na prvý pohľad jednoduchá formulácia kánonov častokrát vedie interpretujúcich k chybným záverom, keďže na pozadí abscentujúcich vedomostí a potrebného prehľadu jednoducho nedokážu pri aplikácii zohľadniť zložitosti, kontextualitu a historickosť väčšiny kódexových noriem. Okrem toho možno osobitne spomenúť celkom bežné podceňovanie významu práva v živote Katolíckej cirkvi a nedoceňovanie jeho miesta v samotnom tajomstve spásy (*mysterium salutis*).

tmi najneskôr od konca 19. storočia neustále vyzývané k zachovávaní svojich tradícií a právneho dedičstva,⁵⁵ v Cirkvi latinskej nebol tento postulát realizovaný celkom do dôsledku. Určitú koreláciu tohto javu a záruku kontinuálneho reflektovania kánonickej tradície v tomto ohľade predstavuje najmä jurisprudencia rozvíjaná najvyššími súdnymi dvormi Katolíckej cirkvi (Apoštolská Signatúra a Rímska Rota), ktorá prispieva k správneému vývoju kánonickoprávnej praxe a zamedzuje potenciálnym interpretačným deformáciám zo strany súdov nižšieho stupňa.⁵⁶

Aj napriek novému uchopeniu Tradície v teológii a čiastočnému oslabeniu vplyvu kánonickej tradície v latinskom práve nemožno ale povedať, že by bol jej význam v Katolíckej cirkvi výrazne znížený, prípadne eliminovaný. Tradícia totiž naďalej zostáva hodnotou, ktorá živým spôsobom preniká každým aspektom cirkevného života a ovplyvňuje ho bez ohľadu na to, či ide o liturgiu, sviatosť, alebo právo. Tieto skutočnosti reflektoval vo svojom diele *Histoire et dogme: Les lacunes philosophiques de l'exégèse moderne* aj francúzsky filozof Maurice Blondel (zomr. 1949), ktorý svojimi závermi inšpiroval k teologickej obnove aj otcov Druhého vatikánskeho koncilu. Ten definoval predmetný pojem nasledovne:

Tradícia nie je nejakou jednoduchou ústnou náhradou písanej náuky. Ona je silou, ktorá súčasne zachováva a dobýva, ktorá odhaľuje a formuluje pravdy, z ktorých minulosť žila bez toho, aby ich mohla výslovne hlásať a definovať. Tradícia je pôvodný prameň, ktorý nemôže byť vyčerpaný, zrušený alebo nahradený. Ona odovzdáva akýmsi plodným kontaktom to, čo si majú nasledovné generácie tiež osvojiť a čo majú ďalej odovzdať budúcim generáciám.⁵⁷

⁵⁵ Týmto spôsobom boli pápeži zároveň výrazným spôsobom nápomocní snahám východných pravoslávnych cirkví o obnovenie komúnia (*communio*, κοινωνία) s Latinskou cirkvou, ktoré sa ojedinele objavovali už od čias konania Druhého lyonského koncilu (r. 1274) a koncilu vo Florencii a Ferrare (r. 1438 a 1439). Najmä podmienky obnovenia spoločenstva stanovené florentským zjednocovacím dekrétom z roku 1439 boli z hľadiska ďalšieho vývoja tými najdôležitejšími. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad František POLÁŠEK, *Východní křesťanské církve (ortodoxní a katolické)*, Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2002, 78n.

⁵⁶ V prípade možných pochybností o zmysle cirkevných zákonov sú tieto skutočnosti častokrát zohľadňované autentickými interpretáciami Pápežskej komisie pre výklad textov zákonov (*Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis*), ktorá pápežské i svoje akty vydáva v periodiku *Communicationes*. Bližšie pozri Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické právo*, Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 124.

⁵⁷ Porov. Maurice BLONDEL, *Histoire et dogme: Les lacunes philosophiques de l'exégèse moderne*, La Chapelle-Montligeon: Imp. de Montligeon, 1904, s. 204.

Vo všeobecnosti možno preto opätovne zdôrazniť, že hlavná hodnota Tradície spočíva v reflektovaní celkového dynamizmu Katolíckej cirkvi, za súčasného zohľadňovania konštantných (konzervatívnych) prvkov jej vývoja, a to z hľadiska ideového, spoločenského, ako aj právneho. Práve ona totiž pre túto právne dokonalú spoločnosť predstavuje záruku zdravého vývoja a zároveň jej napomáha pri zachovávaní apoštolského odkazu a jeho prispôbovaní moderným časom. Aj z toho dôvodu sa Katolícka cirkev, ktorá má, popri svojich začiatkoch a na ne nadväzujúcich takmer dve tisícročia trvajúcich bohatých dejinách, na zreteli aj nadčasovosť svojho poslania vo vzťahu k prítomnosti, naďalej považuje nielen za nositeľku tradície, ale i kvas sveta.

The Value of Tradition in Canon Law

Key words: Theology; Sacred Scripture; Tradition; Second Vatican Council; Canon Law; Legal Development; Code of Canon Law of 1917; Code of Canon Law of 1983; Code of Canons of the Eastern Churches of 1990; Interpretation; Canonical Tradition

Abstract: Each legal system is pervaded by a certain system of values, regardless of its fairness, or practical enforcement of the rights resulting from its rules. In light of the fact that Western legal culture is generally based on Roman Law, but also on Christian morality, it can be argued that Canon Law is the prime medium of its value ideas up to the present day, not only from the theoretical perspective, but particularly from the practical point of view. One of the most significant elements guaranteeing the continuity of its development is also the tradition defined in the broad word concept, which determines the basic value and conceptual outlets of the rules of the Canon Law. Despite the fact that the influence of canonical tradition from the legal point of view was partly diminished after the Second Vatican Council, it can be said in general, that it has henceforth its own irreplaceable place particularly in the interpretation of the rules based on the older law. The primary goal of this article is to point out the importance of tradition and its significance for Catholic theology, but above all the legal system of the Catholic Church.

JUDr. Vojtech Vladár, PhD.
Katedra rímskeho a cirkevného práva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava